فصلنامه علمی اقتصاد و مدیریت شهری، ۱۲(۱(پیاپی ۴۵))، ۴۵-۲۷
www.iueam.ir
نمایه در ISC، EconLit، Econbiz، EBZ، GateWay-Bayern، SID، Google Scholar، Noormags، Magiran، Ensani، RICeST، Civilica
شاپا: ۲۸۷۰-۲۳۴۵

فصلنامه علمی
اقتصاد و مدیریت شهری

تبیین الگوی توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی با بهره گیری از نظریه داده بنیاد (مورد پژوهش: شیراز)

سعیده قادری پژوهشگر دکتری شهرسازی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

زهرا سادات سعیده زرآبادی* دانشیار گروه شهرسازی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

مجتبی رفیعیان استاد گروه شهرسازی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

چکیده: بافت تاریخی شیراز با تمام ویژگی‌های خاص خود از گذشته مکان تأمین نیازهای مردم و یاری‌رسان به اقتصاد محلات و شهر بوده است، اما اکنون توانایی همسازی اقتصادی با بخش‌های جدید شهر را ندارد و در حال از دست دادن مزیت‌های رقابتی خود و باعث هزینه بر شدن زندگی و کار در آن شده است و توانمندی حل معضلات اقتصادی خود و تأثیرگذاری بیشتر بر اقتصاد شهر را ندارد. هدف این پژوهش یافتن راه حل توانمندسازی بافت تاریخی شیراز با استفاده از ویژگی‌های ارزشمند و ظرفیت‌های اقتصادی آن جهت ایفای نقش اقتصادی در شهر است، به همین سبب پژوهش حاضر درصدد است الگوی توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز را تبیین نماید. این پژوهش برگرفته از پارادایم تفسیرگرایی است، رویکرد آن استقرایی، نوع پژوهش کاربردی – توسعه‌ای و ماهیت آن توصیفی – تحلیلی است، در زمره رویکردهای کیفی قرار می‌گیرد، روش گردآوری داده‌ها اسنادی، پیمایشی و روش نمونه‌گیری هدفمند است، تجزیه و تحلیل داده‌های آن بر اساس کدگذاری باز، محوری و گزینشی است برای تبیین الگو از راهبردهای نظریه داده بنیاد استفاده گردیده است. جهت دستیابی به هدف با ۱۱ نفر از افراد متخصص بافت شامل بهره‌وران و استفاده‌کنندگان بافت مصاحبه‌های عمیق نیمه ساختار انجام گردید. اسناد گردآوری شده در ۱۱۲ کد باز، ۸۱ مفهوم، ۲۸ مقوله فرعی و ۱۰ مقوله اصلی تحلیل شدند. الگوی به‌دست آمده بیانگر این است که در توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز باید «آموزش، پرورش و مشاوره»، «رقابت‌پذیری»، «نوآوری و کارآفرینی»، «انعطاف‌پذیری» و «تنوع تسهیلات و تأمین مالی» را در دستور کار قرار داد، همچنین همزمان با «نیازسنجی و ساماندهی فعالیتی» در بستر «ضوابط و قواعد تأمین مالی»، زمینه بروز «مشارکت و همکاری مردمی» و «خلاقیت اقتصادی» فراهم گردد تا منتج به تقویت «تعلق به مکان» در این بافت واجد ظرفیت ویژه اقتصادی گردد.

واژگان کلیدی: توانمندسازی اقتصادی، بافت تاریخی، شیراز، نظریه داده بنیاد

*نویسنده مسئول: z.zarabadi@srbiau.ac.ir

۱- مقدمه

بافت‌های تاریخی شهرها قرن‌ها پیش شکل گرفته و ساختار خود را تا امروز نسبتاً بدون تغییر حفظ کرده‌اند، اما با نیازهای اقتصاد صنعتی و خودرو که محرک اصلی توسعه شهری بوده‌اند سازگار نشده‌اند، با این وجود که اغلب فعالیت‌های تجاری سنتی خود را حفظ کرده‌اند بابت از دست دادن جذابیت اجتماعی و اقتصادی خود رنج می‌برند و نمی‌توانند نیازهای امروزی ساکنان خود را برآورده کنند (Mirzakhani et al,2021). این فرآیند باعث کوچ ساکنان جوان و دارای قدرت مالی و جایگزینی افراد مهاجر و حاشیه‌نشین با فقر اقتصادی و اجتماعی شده است. ساکنان باقیمانده که بیشتر مسن و فاقد تخصص حرفه‌ای هستند (Esmailpoor et al,2023) با کمبود شغل، فقر و ناامنی مواجه هستند که منجر به کاهش کیفیت زندگی در این مناطق شده است و (بهشتی، ۱۳۹۶) باعث بی‌هویتی و از بین رفتن تعلق بین ساکنان آن نیز گردیده است.

کشورها پس از وقوع انقلاب صنعتی و تحولات شهری و تخریب‌های گسترده‌ای که در جنگ‌های جهانی به خود دیده بودند سیاست‌های مختلفی را جهت بهبود وضعیت شهرهای خود در پیش گرفتند، در کنار سیاست‌های (Mirzakhani et al,2021 و Brunetta and Caldarice,2014) بازسازی و نوسازی که از دهه ۱۹۵۰ با هدف مقابله با زوال شهری آغاز و در دهه ۱۹۶۰ در جستجوی راه حلی برای حیات تازه در شهرها و (Mirzakhani et al,2021) کاهش نقش دولت مرکزی بودند. در دهه۱۹۷۰(Claudio de Magalhaes,2015) سیاست‌ها به سمت بخش‌های خصوصی و سرمایه‌گذاری آنان و (Chahardowli and Sajadzadeh,2022) رفاه اقتصادی تمایل پیدا کرد و (Mirzakhani et al,2021) کاهش کیفیت مناطق شهری مرکزی سیاست‌سازان شهری را بر آن داشت تا طرح‌های توانمندسازی را برای پرداختن به این مسائل راه‌اندازی کنند. در دهه ۱۹۸۰(Claudio de Magalhaes,2015) نگرش اقتصادی به سمت تجاری‌سازی و برندسازی جهت تحریک رشد اقتصادی بود. در دهه ۱۹۹۰(Chahardowli and Sajadzadeh,2022) سیاست‌های جدیدتر مبتنی بر ساختارهای مشارکتی و توسعه اقتصادی، به ویژه برای جوامع محلی در پیش گرفته شد و در نیمه اول دهه ۲۰۰۰ بازآفرینی شهری مطرح شد (Jones and Evans,2013).

نگرشی که بر توانمندسازی جامعه و پر اهمیت شدن اقتصاد تمرکز داشت از رویکردهای سیاست جامع بازآفرینی شهری است که تا بدین تاریخ مورد تأکید جوامع بوده است. هدف این سیاست جامع(Jones and Evans,2013) تحریک رشد اقتصادی در شهرها و مناطق مورد مداخله است. اعتقاداتی وجود دارد مبنی بر اینکه بخش‌های عمومی و دولتی کشورها توانایی و حتی تمایل به مداخله مالی مستقیم و بزرگ در محیط‌های شهری را ندارند(Claudio de Magalhaes,2015). توجه به مکانیزم‌های اجرایی و مالی نوسازی، چهارچوب‌های حقوقی – قانونی و نگاه درآمدزایی به امر مرمت شهری از ویژگی‌های این نگرش است (تاجیک و همکاران، ۱۳۹۸). بنابر این برای دستیابی به اهداف اقتصادی اقداماتی لازم است.

بافت تاریخی شیراز با وسعت تقریبی ۳۶۸ هکتار بخشی از محدوده مرکزی این شهر است (معاونت برنامه‌ریزی و توسعه سرمایه انسانی، ۱۳۹۸)، که به جهت وجود عناصر شاخص متعددش مکان زندگی و مراجعه بسیاری از مردم است اما به دلیل مشکلات و معضلات مختلف به ویژه اقتصادی در حال از دست ساکنان قدیمی است و محل استقرار گروه‌های مختلف اجتماعی با فرهنگ‌های مختلف و با فقر اقتصادی شده است. این بافت سال‌های طولانی به عنوان مرکز خدمات خرده‌فروشی قدیمی این شهر شناخته می‌شده و از دیرباز محل تأمین نیازهای مردم و یاری رسان به اقتصاد محلات و شهر بوده است اما با گسترش و رونق فعالیت‌های اقتصادی به سمت

فضاهای جدید و مراکز درآمدزا و بزرگ، به‌روز و تازه تأسیس ایجاد شده در اطراف این هسته قدیمی، در حال از دست دادن مزیت های رقابتی و کمرنگ شدن برتری‌های نسبی خود در زمینه اقتصادی است، به‌گونه‌ای که مشاغل سودآور و فعال جای خود را به مراکز اشتغال معمولی و با درآمدزایی کم و حتی هزینه بر داده‌اند.

با توجه به بررسی طرح‌های مصوب و اجرا شده مدیریت شهری بافت تاریخی شیراز تا انتهای سال ۱۴۰۱ و وجود تمرکز بسیار زیاد آن طرح‌ها بر ابعاد کالبدی، لازم است بعد اقتصادی نیز پررنگ‌تر گردد چرا که با وجود انتظار بدنه مردمی و ساکنان بافت‌های تاریخی از جمله شهر شیراز مبنی بر تأمین منابع مالی طرح‌ها و پروژه‌های بافت توسط بخش دولتی و مدیریت شهری تأمین، محدود بودن بودجه‌ها و عدم تخصیص اعتبار اجرائی کافی این توقع را برآورده نمی‌سازد. تغییر روش و رویکردهای خلاقانه و نوآورانه در تأمین مالی پروژه‌ها و استفاده از مشارکت بخش‌های مردمی و غیردولتی ضرورت دارد تا اجرای آنان تحقق‌پذیرتر باشد. این پژوهش با سندکاوی اندیشه‌های افراد مختلف در حوزه سیاست‌های مرتبط با توانمندسازی اقتصادی و مطالعات میدانی مرتبط با موضوع درصدد است تا به تبیین الگوی توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز بپردازد.

۲- پیشینه تحقیق

الف) پژوهش‌های خارجی

کیم و چویی (۲۰۱۸) در پژوهشی که در رابطه با مشارکت خصوصی عمومی در پروژه‌های کلان شهر داشته‌اند به بررسی تحقق عملیاتی مزایای مشارکت خصوصی عمومی پرداخته‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهند چالش‌های پروژه‌ها برای بخش دولتی کم‌تر مشهود اما بخش خصوصی به دلیل تغییرات سیاسی، تنظیمی و اقتصادی و نیز بزرگی کلی پروژه با میزان بالایی از ریسک مالی مواجه شدند.

وانگ و همکاران (۲۰۲۱) در مطالعه‌ای قومیت، مکان، هنر و کارآفرینی فرهنگی در جوامع محروم را بررسی کرده‌اند. به اذعان پژوهشگران کارآفرینان هنر و فرهنگ با استفاده از فعالیت‌های تجاری خود به عنوان بنگاه‌های اقتصادی و اجتماعی، در فرآیند مستمر سازگاری، یادگیری و نوآوری درگیر می‌شوند و به دنبال فرصت‌هایی برای خدمت به اهداف تجاری خود هستند.

چهاردولی و سجادزاده (۲۰۲۲) در پژوهشی الگوی توسعه استراتژیک برای بازآفرینی مراکز تاریخی شهری را ارائه داده‌اند. نویسندگان اذعان دارند که عوامل خاصی از جمله مدیریت و تنظیم سیستم‌های حمل و نقل و ترافیک، ساماندهی امکانات و تجهیزات در بافت‌های تاریخی شهری و همچنین مرمت و بهسازی بناهای تاریخی و بافت‌های ارزشمند از ضروریات اساسی و ضروری در این الگو هستند. همچنین رویکرد اقتصادی مبتنی بر گردشگری می‌تواند مشارکت اجتماعی، احساس تعلق و خودانگیختگی اجتماعی را برای بازآفرینی بهتر مرکز تاریخی شهرها بهبود بخشد.

یائو و لی (۲۰۲۳) در مطالعه ای جنبه تاریک وابستگی به منابع: کارآفرینی نامساعد را بررسی کرده اند، در این پژوهش وابستگی شدید به منابع را عامل تضعیف نوآوری و جو کارآفرینی دانسته اند، این اثر منفی ناشی از تضعیف بازاری سازی، تضعیف حمایت از مالکیت معنوی است. پژوهش آنان چراغ راهی برای چگونگی اجتناب از وابستگی به منابع، بهبود فضای کسب و کار و محافظت موفقیت‌آمیز از کارآفرینی است.

اسماعیل‌پور و همکاران (۲۰۲۳) در پژوهشی علل خروج جمعیت از بافت تاریخی را تبیین کرده‌اند، در این پژوهش عوامل مؤثر بر تصمیم بر خروج مردم از بافت‌های تاریخی بررسی شده‌اند و بر استفاده از سیاست گردشگری بافت‌های تاریخی به عنوان وسیله‌ای برای توانمندسازی بافت‌ها و ساکنان بومی تأکید کرده‌اند.

ب) پژوهش‌های داخلی

خراسانی و رجایی (۱۳۹۵) به موضوع ضرورت تأمین منابع مالی پایدار شهری با تأکید بر احیای بافت‌های فرسوده پرداخته‌اند. نتایج نشان می‌دهد که حرکت به سمت تقویت درآمدهای پایدار بهره‌مندی از ابزارهای جدید تأمین منابع مالی نظیر جذب سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی است و نیازمند مقررات و حمایت‌های قانونی از سوی دستگاه‌های ذیربط و جلب اعتماد سرمایه‌گذاران و شهروندان است.

محمدی و همکاران (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای، مدل بازآفرینی اقتصادی بافت تاریخی با تأکید بر نظم در نظریه کارکردگرایی ساختاری ارائه داده‌اند. آنان چنین استدلال می‌کنند که؛ مؤلفه ارزش اقتصادی، وظیفه سازگاری، مؤلفه سرمایه‌گذاری، وظیفه تعیین اهداف، فعالیت‌های اقتصادی درون‌بافت، وظیفه خرده نظام یگانگی و مؤلفه برندسازی، وظیفه حفظ الگوهای پنهان بازآفرینی اقتصادی بافت تاریخی را به‌عهده دارند.

دانش‌نیا و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی موانع نهادی توسعه کارآفرینی و نقش دولت در تعدیل آن‌ها را بررسی کرده‌اند. آن‌ها معتقدند که خلق کسب و کارهای جدید، اثر مثبت و معناداری بر رشد و توسعه اقتصادی کشورها بر جای گذاشته است.

اکبری و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهش تبیین وارزیابی بازآفرینی اقتصاد مبنای فضاهای خلاق شهری مستعد توسعه با رویکرد برندسازی مشخص گردیده که شاخص‌های اماکن تاریخی، میراث فرهنگی، آداب ورسوم و هنردوستی دارای بالاترین اهمیت و تأثیرگذاری در برندسازی و توسعه فضاهای اجتماعی خلاق جهت بازآفرینی اقتصاد مبنا می‌باشند.

کریمی و سرور (۱۴۰۲) تحلیلی بر کارآمدی و اثربخشی ابزارهای مالی - اقتصادی بهسازی و نوسازی شهری داشته‌اند. از میان روش‌های تأمین مالی به ترتیب اوراق مشارکت، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، سهامدار پروژه، فروش متری و اخذ تسهیلات را مطرح کرده‌اند.

۳- مبانی نظری

بافت‌های کهن شهرها، مراکز ارزشمندی است که توان رشد، توسعه و تغییر همراه با سایر بافت‌های امروزی شهرها در ابعاد مختلف اقتصادی،کالبدی، اجتماعی و فرهنگی را نداشته است و به دلیل این عدم توانایی در همسازی با بخش‌های جدید شهرها، رو به رکود و فرسودگی در جهات مختلف گذاشته است. بنابه اذعان بسیاری از نظریه‌پردازان عامل مؤثر در پویایی، سرزندگی و رشد شهرها و زندگی انسان‌ها اقتصاد است. بافت‌های تاریخی نیز برای ادامه حیات و همسازی با سایر نقاط شهرها نیازمند توجه به اقتصاد است، از آنجایی که این مراکز کهن با زندگی مردم ساکن آن گره خورده است، نیازمند درآمیخته شدن اقتصاد آن با زندگی مردم جهت برطرف ساختن نیازهای آنان و فراهم ساختن رونق اقتصادی در آن مراکز است. در بافت‌های تاریخی (Zhou et al,2017) دو رویکرد حفاظت و توسعه مطرح است. به منظور توجه به این رویکردها جهت پاسخگویی به نیازهای آن توانمندسازی اقتصادی این بافت‌ها بسیار حائز اهمیت است. توانمندسازی یکی از سیاست‌های بازآفرینی شهری است، به بیان (تاجیک و همکاران،۱۳۹۸) به دنبال سیاست‌ها و اهدافی همچون جذب سرمایه‌های داخلی، تشویق به خود اشتغالی، ایجاد شغل‌های موقت و پاره وقت، بهبود آموزش و افزایش مهارت‌های حرفه‌ای و کاهش هزینه‌های زندگی است و بخش ابتکاری آن تشویق ایده کارآفرینی و افزایش درآمد سرانه شهروندان است. اقتصاد مهمترین نقش را در زندگی افراد ساکن در بافت ایجاد می‌کند و چون افراد ساکن در بافت از توانایی مالی پایینی برخوردارند و به دلیل مهاجر بودن احساس تعلقی به مکان ندارند، بهترین راه مشارکت دادن و ایجاد انگیزه در این افراد برای حراست و نگهداری از بناها و بافت تاریخی، ایجاد انگیزه‌های اقتصادی است (همان). بدین‌جهت نکات زیر در بیشتر مطالعاتی که با زمینه توانمندسازی اقتصادی مرتبط هستند و بدان پرداخته‌اند قابل جمع‌بندی است؛

۱- یکی از نگرش‌هایی که جهت کمک به رشد اقتصادی مطرح است، کارآفرینی است، (Yao and Li,2023) معتقدند تشویق کارآفرینی کمک قابل توجهی در تقویت ساختار اقتصادی و تقویت رشد اقتصادی می‌کند، کارآفرینی که به عنوان چهارمین عامل تولید شناخته می‌شود، ویژگی‌های ریسک‌پذیری، شناخت فرصت و تفکر خلاق را در خود جای می‌دهد. به منظور افزایش انگیزه‌های کارآفرینی و راه‌اندازی کسب و کار، به اذعان (دانش نیا و همکاران، ۱۴۰۰) دولت با بهره‌گیری از برنامه‌های آموزشی و کاربردی می‌تواند در جهت تقویت فعالیت کارآفرینانه اقدام نماید، دولت از طریق معافیت و یا کاهش مالیاتی، پرداخت تسهیلات سعی در حمایت از فعالیت‌های کارآفرینی می‌نماید، از آن‌جایی که شروع فعالیت‌های کارآفرینی همواره با یک عدم اطمینان همراه است، دولت با آموزش و مشاوره می‌تواند تا حد بسیاری در جهت تقویت و توانایی افراد مؤثر باشد.

۲- نگرش به سمت خرده‌فروشی‌ها و مراکز خرید به عنوان مکانیسمی جهت ارتقاء رشد اقتصادی و خلق جاذبه‌هایی برای جذب مردم به مناطق کهن شهرها وجود دارد. (Slach et al,2020) معتقدند مراکز خرید جذابیت شهر برای مشتریان را افزایش داده و جایگاه خود را در رقابت‌های بین شهری تقویت می‌نماید، میزان پول مصرفی مشتریان را در یک منطقه خرید موجود افزایش و منطقه خرید را گسترش می‌دهند. (Shahmoradi et al,2023) بر اهمیت خیابان‌های پیاده‌مدار در احیای فعالیت‌های اقتصادی در مناطق تاریخی و تجاری تأکید و بر حفظ تنوع فروشگاه‌های کوچک منفرد جهت پروژه‌های توانمندسازی تأکید می‌کنند. در مطالعات (George Saridakis et al,2016) و (Kim and Jang,2017) در بسیاری از کشورها، توسعه بزرگ مقیاس بر نواحی خرده‌فروشی چیره شده‌اند، دلایل آن علاوه بر تغییرات در سبک زندگی، تغییر الگوهای مصرف و نقل مکان مصرف‌کنندگان به سمت سوپرمارکت‌ها و خرید آنلاین است، با این روند بسیاری از مناطق تجاری شهری، به‌ویژه در مناطق مرکزی شهر، خالی و منسوخ شده‌اند. این (Kim and Jang,2017) می‌تواند با خود خرابی اقتصاد ملی و محلی را به همراه بیاورد و باعث از بین رفتن فرهنگ و تاریخی که به نواحی سنتی تجاری وابسته هستند بشود. خرده فروشان می‌توانند نه تنها از نقطه نظر صرفاً اقتصادی بلکه از دیدگاه اجتماعی و منطقه ای با ارائه شغل، خدمات، سرمایه‌گذاری و نقطه کانونی فعالیت‌های اجتماعی مؤثر باشند (Brunetta and Caldarice,2014). همچنین (Kim and Jang,2017) این تمرکز و تعامل می‌تواند سود واقعی را برای محیط‌های شهری و بخش‌های خرده‌فروشی شهری بیاورد، و سهام‌داران را به ایجاد مدل‌های جدید همکاری جهت تأمین منابع ترغیب کند (Brunetta and Caldarice,2014). همچنین اضافه کردن امکانات پیاده یا دوچرخه به یک منطقه می‌تواند بازدیدکنندگان بیشتری را به این منطقه جذب کند که در نتیجه باعث افزایش حجم فروش شود، این امر فعالیت‌های اقتصادی را در مراکز تاریخی شهری افزایش می‌دهد و به‌طور غیرمستقیم بر اقتصاد شهری اثر مثبت دارد (Shahmoradi et al,2023). در زمینه رقابت‌پذیری و فرصت‌های برابر برای شهروندان (تقوایی و همکاران، ۱۳۹۴) معتقدند شهر باید دارای رشد اشتغال، درآمد، سرمایه گذاری و همچنین اقتصاد همه جانبه باشد. در واکنش به خالی و منسوخ شدن مراکز شهری، (Kim and Jang,2017) تحلیل کرده اند که هدف اصلی برنامه‌ریزی استراتژیک و عملیاتی، تبدیل مراکز شهر به یک مرکز توزیع و سرگرمی بزرگ برای فرهنگ، خرید و فراغت است. بنابراین یک رویکرد متمرکز جهت مدیریت توسعه مجدد مرکز شهر که در آن سطح رقابتی نه تنها از طریق خدمات متنوع، بلکه با توانایی جذب ساکنان جدید و سرمایه‌گذاری تقویت شود، لازم است.

۳- دیدگاهی که به اثر مثبت گردشگری در توانمندسازی اذعان دارد. در این زمینه (Zhang et al,2023) معتقدند تاریخ و فرهنگ شهر اغلب از طریق میراث به نمایش گذاشته می‌شود که راهی برای جذب

گردشگر به شهر است. به بیان (Khalid,2010) گردشگری برای مردم محلی می‌تواند توانمندسازی مناطق تاریخی را ترویج کند و زندگی ساکنان را بهبود بخشد، مهم‌ترین فواید گردشگری برای مردم محلی، به احتمال زیاد در بعد اقتصادی، به شکل افزایش درآمدها و فرصت های شغلی می تواند باشد. راهبرد اقتصادی گردشگری ممکن است به اذعان (Chahardowli and Sajadzadeh,2022) شامل تعارض منافع و تداخل با زندگی روزمره ساکنان محلی، به ویژه در بخش مسکونی باشد، ارتقاء ارزش زمین، افزایش مشارکت اجتماعی و حفظ و احیای بناهای تاریخی ارزشمند می‌تواند جبران نقص کند.

۴- نگرشی که به بازارهای سنتی توجه دارد. در مطالعات (Kim,2015) و (Kim and Jang,2017) یک بازار سنتی محلی مبتنی بر فرهنگ و گردشگری تلاش می‌کند تا بازار سنتی محلی را به جاذبه‌های محلی برای گردشگران یا بازدیدکنندگان با استفاده از استراتژی‌های بازاریابی مبتنی بر شخصیت‌های محلی بازار، در مقایسه با مدرن‌سازی بازار تغییر دهد.

۵- دیدگاه‌هایی وجود دارد مبنی بر این‌که در حل مشکلات اقتصادی بافت‌های تاریخی، استفاده از جامعه محلی و الگوهای بومی دارای اهمیت است، (تاجیک و همکاران، ۱۳۹۸) بر فراهم ساختن بستر مناسب برای جذب سرمایه‌های اقتصادی مبتنی بر الگوهای بومی و در نظر گرفتن روش‌هایی برای ایجاد انگیزه و ورود سرمایه مورد اذعان دارند. جامعه محلی و تبدیل آن به یک بازیکن فعال در مدل حوزه‌های بهبود کسب و کار می‌تواند مناسب باشد و به‌نظر می‌رسد این یکی از مدل‌های تأمین منابع مالی باشد، با توجه به بحران‌های اقتصادی که کشورهای مختلف با آن دست به گریبان بوده‌اند در زمینه ایجاد رفاه اقتصادی در بافت‌های کهن طبق مطالعات (Brunetta and Caldarice,2014) حوزه‌های بهبود کسب وکار را به عنوان مکانیسم تأمین مالی تحمیل می‌کنند که توسط صاحبان کسب و کار و مالکان برای بهبود محلی، به ویژه افزایش خدمات عمومی اجرا می‌شود. به بیان (Kim and Jang,2017) حوزه‌های بهبود کسب و کار برای تجدید حیات مناطق مرکزی شهر دارای رکود به منظور حل مسائل ناشی از تخلیه مناطق مرکزی شهر استفاده می‌شود؛ سرمایه‌گذاران کسب و کار، صاحبان سازمان املاک و مستغلات، تنها نیاز به بهبود زیرساخت‌های ارائه شده توسط بخش عمومی را ندارند، آن‌ها سیستمی دارند که هزینه‌های بهبود در جامعه را برای املاک تجاری خود به اشتراک می‌گذارد؛ مالکان املاک و مستغلات از هزینه‌ای که برای بهبود منطقه می‌شود، ذینفع هستند.

۶- نگرشی که به پروژه‌های پرچم و تأثیر مثبت آن در توانمندسازی اقتصاد محلی وجود دارد، (Comunian and Mould,2014) تحلیل می‌کنند که این توسعه یکی از راه‌های مطرح شده جذب مردم و سرمایه‌گذاران است. در این زمینه (Evans,2005) بیان می‌کند که تغییرات کالبدی در یک محل اغلب از طریق توسعه‌های پرچم مورد استفاده قرار می‌گیرد تا رقابت یک مکان در جذب کسب و کارها، ساکنین و سرمایه‌گذاری را افزایش دهد. همچنین از نظر (Comunian and Mould,2014) توسعه فرهنگی پرچم با مقیاس بزرگ، به عنوان مراکز هنری و موزه‌هایی که برای افزایش تصویر شهر در نظر گرفته می‌شوند، تعریف شده است و در عین حال سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و جذب گردشگران به مناطق اطراف آن مراکز را مورد هدف قرار داده است. توانمندسازی اقتصادی تا حد زیادی بستگی به عملکرد بازار املاک شامل دارایی و ویژگی ارتباط دارد، (Claudio de Magalhaes,2015) معتقد است تحریک رشد اقتصادی اغلب به معنای فراهم کردن محل اقامت برای کسب و کارها و یا حتی تولید اشتغال است و موفقیت مداخله به تغییر پویایی بازارهای املاک محلی وابسته است.

جدول ۱: دسته بندی مبانی نظری توانمندسازی اقتصادی در بافت های تاریخی

	کارآفرینی	رقابت پذیری	گردشگری	ابزار تأمین مالی
مقولات اصلی و فرعی مستخرج مرتبط با توانمندسازی اقتصادی	ریسک پذیری شناخت فرصت تفکر خلاق آموزش مشاوره معافیت و کاهش مالیات پرداخت تسهیلات	مراکز خرید جذاب شهری توانایی جذب ساکنان جدید و سرمایه گذاری پروژه های پرچم تنوع فروشگاه های کوچک و خرده فروشی خیابان های پیاده مدار	نمایش میراث تقویت فرصت های شغلی مرتبط با میراث بازارهای سنتی مبتنی بر فرهنگ	الگوهای اقتصادی بومی تمرکز بر جامعه محلی حوزه های بهبود کسب و کار تمرکز بر دارایی و ویژگی

۴- روش تحقیق

در پژوهش حاضر که با هدف تبیین الگوی توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز مورد مطالعه قرار گرفته است، پارادایم‌های سازگار با آن، ساخت‌گرایی است که به اشاره (Creswell,2007) غالبا با تفسیرگرایی ترکیب شده است. تبیین تفسیری به دنبال پاسخگویی به سوال چگونه است (مرزوقی، ۱۳۹۵). رویکرد پژوهش با توجه به سوال آن استقرایی و راهبرد آن داده بنیاد است. با توجه به مفروضات فلسفی پژوهش، جهت گیری آن به لحاظ هدف، از نوع کاربردی – توسعه ای است، به این دلیل که به به دنبال توسعه دانش کاربردی در یک زمینه خاص است. این پژوهش از نظر ماهیت، کیفی و پژوهشی توصیفی - تحلیلی است. در بخش توصیفی از نوع مطالعات زمینه‌یابی و در بخش تحلیلی به دنبال فهم و اکتشاف میدانی است. در پژوهش حاضر از روش کیفی مرور نظام مند و پنل خبرگان و سپس از روش داده بنیاد استفاده گردید. از آنجایی که پژوهش حاضر پدیده خاص که الگوی توانمندسازی بافت تاریخی شیراز را در یک بازهٔ زمانی خاص از سال ۱۳۹۹ تا سال ۱۴۰۱ مورد مطالعه قرار می‌دهد از نوع تک مقطعی است. شیوه گردآوری داده‌ها با روش اسنادی و کتابخانه‌ای و روش پیمایشی (میدانی) است. در روش پیمایشی از ابزار مشاهده و مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته استفاده شد. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها مرور نظام‌مند و نظریه داده بنیاد است.

در این پژوهش ۱۱ مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته با پرسش‌های کلی از جامعه متخصص شامل بهره‌وران و استفاده‌کنندگان، ذی‌نفوذان و ذی‌مدخلان بافت در حوزه‌های مختلف از اعضای شورای شهر، مدیران شهرداری، اعضای هیأت علمی، ساکنان، کسبه و فعالان و علاقمندان به بافت تاریخی و رجوع به مستندات انجام گردید. به ویژگی افراد نام برده در جدول ۱ اشاره شده است. پرسش اصلی در مصاحبه عمیق نیمه ساختار یافته انجام شده این بود که چگونه می‌توان به توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز دست یافت. استراوس و کوربین سه فن کدگذاری در نظریه داده بنیاد پیشنهاد داده‌اند: کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی که به عنوان بخشی از فرآیند خلق نظریه است (دانایی فرد و امامی، ۱۳۸۶).

کدگذاری باز: در این مرحله، مقوله‌های اولیه در خصوص توانمندسازی اقتصادی به وسیله تقطیع اطلاعات و مقایسه مستمر شباهت‌ها و تفاوت‌هایی که در مصاحبه‌ها و اسناد به‌دست آمدند. در پژوهش حاضر ۱۱۲ کد باز از مصاحبه‌ها و مستندات استخراج گردید.

کدگذاری محوری: در این مرحله، یک مقوله مرحله کدگذاری باز انتخاب و در مرکز فرآیند قرار می گیرد و سپس دیگر مقوله‌ها به آن ربط داده می‌شود. این مقوله‌های دیگر عبارتند از شرایط علی، راهبردها، شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر و پیامدها. در این مرحله پژوهش به ۸۱ مفهوم، ۲۸ مقوله فرعی و ۱۰ مقوله اصلی دست یافت.

کدگذاری انتخابی: نظریه داده بنیاد جهت ارائه الگو در ارتباط با یک مفهوم استفاده می‌شود و در دسته‌بندی‌های استراتژی‌های روش‌شناسی، نزدیک‌ترین استراتژی برای طراحی الگو است. در انجام این پژوهش ممیزی پژوهش در تمام مراحل فرآیند تحلیل مستمر در انجام نمونه‌گیری‌ها انجام گرفت، منجر به حدس و سؤال‌هایی شد و انجام نمونه‌گیری تعمدی را باعث شد. با حساسیت و انعطافی که لازمه انجام کار بود هر ایده و داده‌ای که به‌صورت ضعیف تأیید می‌شد کنار گذاشته می‌شد تا امکان انتزاعی‌سازی داده‌ها و ترکیب کدها فراهم آید، بدین ترتیب اعتبارسنجی پژوهش انجام گردید. در این مرحله مقولات اصلی به‌صورت نظام‌مند به یکدیگر ربط داده شدند و الگوی توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز تبیین می‌گردد. فرآیند انجام پژوهش در نمودار ۱ ارائه شده است.

جدول۲: ویژگی‌های افراد مصاحبه شونده

جامعه مخاطب	ساکنان و معتمدان	مدیران شهری	فعالین و علاقمندان	اساتید و نخبگان	مجموع
متخصص	۴	۳	۲	۲	۱۱

نمودار ۱: فرآیند انجام پژوهش با استفاده از نظریه داده بنیاد

۵-یافته‌های تحقیق

۵-۱-کدگذاری باز

در نخستین مرحله از تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده، ۱۱۲ کد باز استخراج شده از مصاحبه‌ها، اسناد و مشاهدات پژوهشگران ارائه شدند.[۱] تمامی کدهای مطرح شده به صورت مستقیم از زبان افراد مصاحبه شده ذکر شده که بخشی از آن‌ها ارائه گردیده است.

[۱] کدهای باز این پژوهش در رساله دکتری نویسنده اول با عنوان « تبیین الگوی جامع بازآفرینی بافت تاریخی شیراز با تأکید بر مشارکت همگانی و خلاقیت » که با راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسنده سوم انجام شده است آورده شده است

نمودار ۲: کدهای باز حاصل از مصاحبه‌ها و مفاهیم اختصاص داده شده به آن‌ها

۵-۲- کدگذاری محوری

به منظور تبیین الگوی توانمندسازی اقتصادی در بازآفرینی بافت تاریخی شیراز کدهای باز موجود مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند و مفاهیم، مقولات فرعی و مقولات اصلی نیز مشخص گردیدند.

شرایط علّی الگوی توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز

در نظریه داده بنیاد عوامل علی آن دسته از مفاهیمی است که به‌طور کلی و در قالب مجموعه‌ای از کدهای شناسایی شده بر راهبردها، عوامل زمینه‌ای، عوامل مداخله‌ای و پیامدها تأثیر دارند. عوامل مؤثر بر الگوی توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز از بررسی اسناد و دیدگاه مصاحبه‌شوندگان ارائه و همچنین نتایج حاصل از مقوله‌بندی کدها آورده شده است.

مفاهیم	مقوله های فرعی	مقوله اصلی
برگزاری هدفمند کلاس های آموزشی برای بانوان و تمرکز روی متخصص شدن افراد در یک یا دو حرفه - هدفمند کردن مهارت آموزی در زمینه های مختلف صنایع دستی با توجه به ارزش افزوده آن حوزه - آموزش مهارت و ایجاد ظرفیت در خانه های خلاق	مهارت آموزی هدفمند	آموزش، پرورش و مشاوره
لزوم آشنا کردن مردم با مقوله درآمد - فراهم کردن بستر آموزش و کارآموزی برای افراد فعال خانواده های مالک ساکن در بافت جهت تقویت بنیه اقتصادی خانواده ها - آموزش حرفه و هنر به افراد علاقمند - برگزاری کلاسهای رایگان آموزش صنایع دستی و هنرهای سنتی به زنان و مردان محله - آموزش ساخت صنایع دستی و کمک به اشتغال زایی افراد ناهنجار جهت پاکسازی بافت از ناهنجاری های اجتماعی	آموزش حرفه، هنر و درآمد به اهالی بافت	
انجام مشاوره‌های تخصصی به صاحبان ایده در حوزه صنایع دستی شامل آموزش، تولید، فروش، بازاریابی، بازارسازی و بازارداری در خانه های خلاق - مهارت آموزی در خانه های خلاق - فراهم کردن امکان آموزش و تجاری سازی ایده های ساکنان محلات در خانه های خلاق - آموزش مفاهیم کارآفرینی به زبان بسیار ساده جهت ایجاد انگیزه	مشاوره، مهارت آموزی و آموزش کارآفرینی در خانه های خلاق	
پرورش و حمایت از ایده های خلاق و اقتصادی در خانه خلاق	پرورش و حمایت از ایده ها	
تقویت شاخص های انحصاری محله برای ایجاد رقابت سالم با محلات دیگر - پیشنهاد ایجاد تشکل های محلی ساکنین برای ایجاد رقابت بین محلات با تاکید بر تقویت شاخص های انحصاری محله - توجه به تخصصی شدن اقتصادی قسمت های مختلف بافت	شاخص های انحصاری، تخصصی و رقابت پذیری محلات	رقابت پذیری
پیشنهاد نمایش و فروش آثار هنری و صنایع دستی در خانه های خلاق محلات	نمایش و فروش تولیدات در خانه های خلاق	انعطاف پذیری
امکان راه اندازی فعالیت هایی در حیطه آموزش، اشتغال، بازاریابی صنایع دستی و گردشگری، گیاهان دارویی، هنرهای تجسمی و نمایشی در خانه خلاق	فرصت های اقتصادی خانه های خلاق	

نمودار۳: شرایط علی الگوی توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز

نمودار ۴: شرایط علی الگوی توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز

❖ **شرایط زمینه‌ای الگوی توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز**

شرایط زمینه‌ای مجموعه علل و شرایطی است که کنشگر را به انجام رفتار خاصی ترغیب می‌کند و بر راهبردها تأثیرگذار است. شرایط زمینه‌ای الگوی توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز از دیدگاه مصاحبه‌شوندگان و نتایج حاصل از مقوله‌بندی کدها در نمودار ۵ معرفی شده است.

نمودار ۵: شرایط زمینه‌ای الگوی توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز

❖ **شرایط مداخله‌ای الگوی توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز**

شرایط مداخله‌ای مجموعه علل و شرایطی است که کنشگر را به انجام رفتار خاصی ترغیب می‌کند و بر راهبردها نیز مؤثر است. عوامل مداخله‌ای الگوی توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز از دیدگاه مصاحبه‌شوندگان و نتایج حاصل از مقوله‌بندی کدها در نمودار زیر ارائه گریده است.

نمودار ۶: شرایط مداخله‌ای الگوی توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز

❖ **راهبردهای الگوی توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز**

راهبردها کنش یا برهم کنش‌های خاصی هستند که از پدیده محوری منتج می‌شوند. راهبردهای توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز از بررسی اسناد و دیدگاه مصاحبه شوندگان و همچنین نتایج حاصل از مقوله‌بندی کدها ارائه شده است.

مفاهیم	مقوله های فرعی	مقوله اصلی
نگهداری از کتاب های قدیمی و عتیقه جات در خانه تاریخی - اجرای تئاتر و بازیگری داستان هایی از کلیله و دمنه و قابوس نامه برای کودکان و نوجوانان - لزوم توجه به محل زندگی حافظ شیرازی و محل تردد سعدی شیرازی به عنوان میراث معنوی و ناملموس بافت - علاقمندی به طب سنتی و فعالیت در تولید عرقیجات و داروهای گیاهی در بین برخی اهالی	فرصت های خلاقانه کسب درآمد	خلاقیت اقتصادی
درآمدزایی خانواده ها از فروش نهال نارنج - درآمدزایی خانواده ها با استفاده از محصولات تولیدی خانگی از درختان نارنج در بافت - بهره وری اقتصادی خانواده ها توسط تولید محصولات کشاورزی و ارگانیک در خانه ها	ابزارهای خلاقانه کسب درآمد	
اشتغال زایی خانواده ها در حوزه محصولات تولیدی خانگی از درختان نارنج - پیشنهاد اشتغال زایی خانواده ها با کاشت نهال نارنج در گلدان - پیشنهاد تامین پوشاک ادارات و سازمان های درون بافت توسط اهالی همان بافت	ابزارهای خلاقانه اشتغال زایی	
پیشنهاد برندسازی و بازاریابی محلی در بافت - ارزنده سازی تولیدات خرد قدیمی و سنت های تولیدی بافت - تلاش جهت بازیابی مدل های قدیمی کسب و کار و عمومی کردن آن ها	بازیابی و برندسازی الگوهای سنتی کسب و کار	
بازآفرینی هنرها و صنایع دستی فراموش شده - تلاش برای استفاده از هنرهای سنتی و صنایع دستی محلات جهت ایجاد الگوی احیای محلات -احیای هنرها و صنایع بومی در خانه های خلاق	بازآفرینی هنرها و صنایع دستی بومی، سنتی و فراموش شده	
مشارکت و کمک مردم محله عامل پویایی اقتصاد محله - پررنگ تر بودن نقش مردم نسبت به دستگاه های متولی در مباحث اقتصادی - وابستگی حیات محلات به مشارکت ساکنان در بعد اقتصادی - گسترش دادن روحیه تعاون و مشارکت جمعی در فعالیت های اقتصادی	اثر مشارکت و همکاری مردم در پویایی اقتصادی	مشارکت و همکاری مردمی

نمودار ۷: راهبردهای الگوی توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز

❖ **پیامدهای الگوی توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز**

پیامدها خروجی‌های حاصل از به کاربردن راهبردها هستند. پیامدهای توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز از بررسی اسناد و دیدگاه مصاحبه‌شوندگان و همچنین نتایج حاصل از مقوله‌بندی کدها در نمودار ذیل ارائه گریده است.

مفاهیم	مقوله های فرعی	مقوله اصلی
اشتغالزایی اهالی جهت کاهش معضلات اجتماعی ناشی از بیکاری - ایجاد حس تعلق به مکان توسط دخیل و فعال کردن افراد ساکن در پروژه های سرمایه گذاری و کسب و کارهای بافت - الزام استفاده از ساکنان بومی به عنوان نیروی کار محله مورد هدف کارآفرینی	اشتغال ساکنان محلات در کسب و کارها و پروژه های سرمایه گذاری بافت جهت ایجاد حس تعلق	تعلق به مکان

نمودار ۸: پیامد الگوی توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز

۵-۳- کدگذاری گزینشی

در مرحله کدگذاری گزینشی، مقوله محوری به شکلی نظام‌مند به دیگر مقوله‌ها ربط داده شده و روابط را در چارچوب یک روایت نظری روشن می‌کند. در تبیین الگوی توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز، پنج مقوله «آموزش، پرورش و مشاوره»، «رقابت‌پذیری»، «نوآوری و کارآفرینی»، «انعطاف‌پذیری» و «تنوع تسهیلات و تأمین مالی» به عنوان شرایط علی اثرگذار بر شکل‌گیری مقوله محوری شناسایی گردیدند. با معرفی زمینه‌ها به عنوان شرایط خاصی که بر راهبردها اثرگذارند، «ضوابط و قواعد تأمین مالی» به عنوان شرط زمینه‌ای مطرح و «نیازسنجی و ساماندهی فعالیتی» به عنوان شرط مداخله‌گر در الگوی پیشنهادی مؤثر بر راهبردها است. چنانچه راهبردها را کنش‌ها یا برهم کنش‌های خاصی که از پدیده محوری منتج می‌شود بدانیم، راهبردهای تحقق مقوله محوری در این الگو «مشارکت و همکاری مردمی» و «خلاقیت اقتصادی» است. با توجه به یافته‌های مطالعات میدانی و کتابخانه‌ای، در این الگو «تعلق به مکان» به عنوان پیامد مطرح است. این الگو در نمودار زیر تبیین شده است.

نمودار ۹: الگوی توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز

۶- نتیجه‌گیری و پیشنهاد

در حال حاضر، نظریه‌ها می‌توانند به مثابه گفتمان‌هایی در نظر گرفته شوند که در برهه‌های زمانی ویژه و مکان‌های خاص در پی حل مشکل و معنابخشی به جامعه برمی‌آیند. گفتمان‌هایی که بر پایه تجربیات و ایده‌ها شکل گرفته‌اند و زمینه‌ساز تغییر و تحول در ساختارهای مختلف هستند. این پژوهش با دقت نظر بر نظریه‌های مرتبط با توانمندسازی به عنوان یک گفتمان و با هدف تبیین توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی و به منظور بررسی کاربست آن در شهر شیراز ارائه گردید. شناسایی مقولات اصلی توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی در قالب روش داده بنیاد از ادبیات نظری پژوهش انجام پذیرفت و مقولات خاص مربوط به بافت تاریخی شیراز در بستر پژوهش صورت گرفت. مطابق نظرات اندیشمندان مقولات اصلی تحقق توانمندسازی اقتصادی در بافت‌های تاریخی، «کارآفرینی»، «رقابت‌پذیری»، «گردشگری» و «ابزار تأمین مالی» است و مقولات فرعی آن نیز مشخص گردیدند. شناسایی مقولات عام توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی در قالب روش داده بنیاد از ادبیات نظری پژوهش انجام پذیرفت و مقولات خاص مربوط به بافت تاریخی شیراز در بستر پژوهش صورت گرفت. با توجه به شناسایی و بررسی محیط پژوهش، جهت تحقق توانمندسازی اقتصادی بافت تاریخی شیراز به مقولات اصلی «آموزش، پرورش و مشاوره»، «رقابت‌پذیری»، «نوآوری و کارآفرینی»، «انعطاف‌پذیری»، «تنوع تسهیلات و تأمین مالی»، «ضوابط و قواعد تأمین مالی»، «نیازسنجی و ساماندهی فعالیتی»، «مشارکت و همکاری مردمی»، «خلاقیت اقتصادی» و «تعلق به مکان» دست یافت.

پژوهش انجام شده به جهت معرفی مقوله «نوآوری و کارآفرینی» و استفاده از هنر، حرفه و فرصت‌های تولید برای آن را می‌توان تکمیل‌کننده مطالعه وانگ و همکاران (۲۰۲۱) دانست، از این حیث که از کارآفرینی در زمینه هنر و فرهنگ نام برده بودند و فرآیند یادگیری و نوآوری مستمر را برای پیشبرد اهداف تجاری و اقتصادی مطرح کرده بودند.

«خلاقیت اقتصادی» یکی از مقولاتی است که این پژوهش آن را معرفی نموده است و توجه آن استفاده از ابزارهای خلاقانه جهت کسب درآمد و اشتغال‌زایی است. پژوهش را می‌توان تکمیل‌کننده بخشی از مطالعه یائو و لی (۲۰۲۳) دانست، از این جهت که حمایت از مالکیت معنوی، نوآوری را مورد تأکید دارد.

در این پژوهش یکی از مقولات معرفی شده، «تنوع تسهیلات و تأمین مالی» است و ابزارهای فروش متری، سهام پروژه، سرمایه‌های خرد مردمی و... را مورد اهمیت دانسته است. این پژوهش بر مطالعه کریمی و سرور (۱۴۰۲) که ابزارهای متنوع تأمین مالی را مورد تأکید دارد صحه می‌گذارد.

از این‌رو جهت **توانمندسازی اقتصادی بافت‌های تاریخی به ویژه بافت تاریخی شیراز** جهت پاسخگویی به نیازهای افراد ساکن، رفع نیازها و پویایی آن بر مبنای تلفیقی از مقولات مستخرج از پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان و مقولات حاصل از بررسی ادبیات نظری پیشنهاداتی برای سیاست‌گذاران شهری جهت اقدام در بافت تاریخی شیراز و نیز استفاده از پیشنهادات عام آن برای سایر شهرهای دارای بافت تاریخی ارائه می‌گردد.

۱- در مصاحبه‌های عمیق و نیمه ساختار یافته‌ای که انجام گردید، یکی از فعالیت و علاقمندان به بافت چنین مطرح کرد: «باید مردم با مقوله درآمد آشنا شوند»، یکی دیگر از مصاحبه شونده‌ها که از اساتید و نخبگان بود نیز عنوان کرد: «مفاهیم کارآفرینی باید با زبان بسیار ساده‌تر در چنین فضاهایی که می‌تواند بسیار کوچک هم باشد آموزش داده شود تا با ایجاد انگیزه به سمت خانه خلاق هدایت شوند»، بدین‌جهت در مقوله آموزش، پرورش و مشاوره موضوعاتی که مصاحبه‌شوندگان مطرح کردند مورد تأکید قرار گرفت، بنابراین نیاز است در ابتدا خانواده‌ها و افراد ساکن در بافت با بحث درآمد آشنا شوند و مفاهیم کارآفرینی به زبان ساده آموزش داده شود، سپس

بستر آموزش و کارآفرینی برای خانواده‌های مالک ساکن و علاقمندان به سکونت و کار در بافت فراهم گردد، آموزش حرفه، هنر و مهارت‌آموزی در زمینه صنایع دستی به آنان صورت هدفمند و در یک رشته تخصصی برای ساکنان و علاقمندان به سکونت جهت اشتغال‌زایی و کسب درآمد برقرار شود. از ظرفیت ایجاد خانه‌های خلاق در بافت تاریخی غافل نشود، آموزش، تولید، فروش، بازاریابی، بازارسازی، بازارداری، مشاوره، کارآفرینی و مهارت‌آموزی در خانه‌های خلاق بافت انجام شود و ایده‌های خلاق در حوزه اقتصادی و تجاری‌سازی آن‌ها نیز مورد حمایت قرار گیرند.

۲- در مقوله رقابت‌پذیری، شاخص‌های انحصاری و تخصصی محلات شناسایی و تقویت گردند، جهت افزایش رقابت‌پذیری بین محلات، قسمت‌های مختلف بافت از نظر اقتصادی در یک یا چند حوزه تخصصی فعالیت داشته باشند. در مقوله نوآوری و کارآفرینی، ابزارهای کسب درآمد و ثروت مشخص شوند و ظرفیت‌های اشتغال‌زایی در زمینه هنری، فنی و حرفه‌ای، صنایع خرد و دستی همانند گچ‌کاری، خاتم‌کاری، طلاسازی، قالیبافی، منبت‌کاری و... شناسایی شده و به کارآفرینی و اشتغالزایی در حوزه تولیدات خانگی زنان برای اقامتگاه‌ها و هتل‌های سنتی در منازل آنان کمک شود و امکان راه‌اندازی کارگاه‌های خانگی و تولید محصولات نوآورانه در خانه‌های خلاق فراهم گردد. در مقوله انعطاف‌پذیری از فرصت خانه‌های خلاق جهت راه‌اندازی و بازاریابی فعالیت‌های اقتصادی چون فرآوری گیاهان دارویی، اجرای هنرهای تجسمی و نمایشی استفاده گردد و نمایش و فروش محصولات تولیدی در آن اتفاق بیفتد.

۳- در توانمندسازی بافت تاریخی شیراز باید به تنوع تسهیلات و تأمین مالی توجه شود، بدین منظور باید ابزارهای تأمین سرمایه شناسایی و مدل‌های مختلف تأمین مالی برای بافت تاریخی تعریف گردد، ابزاری همانند فروش متری املاک و دارایی، جمع‌آوری نقدینگی موجود و سرگردان در بازار سرمایه‌ای، استفاده از زمین، پروانه و ساخت به عنوان آورده مشارکت‌کنندگان و مشخص شدن سهم‌الشرکه‌ها در مشارکت، واگذاری مدت‌دار آثار و فضاهای تاریخی دارای پتانسیل درآمدزایی توسط میراث به بخش خصوصی، جذب و استفاده از سرمایه‌های خرد مردمی در قالب عرضه سهام پروژه در پروژه‌های کوچک بافت، جذب سرمایه‌گذار داخلی و خارجی، انتشار اوراق مشارکت و صندوق زمین و ساختمان و عرضه آن در بورس با کمک دولت و شهرداری. جهت حمایت از کسب و کارهای خرد تسهیلات با بازپرداخت طولانی اختصاص یابد.

۴- در بافت تاریخی شیراز ضوابط و قواعد تأمین مالی و سرمایه‌گذاری تدوین گردد، به نیازهای قانونی در حوزه اقتصادی توجه شود بدین‌صورت که قوانین و مقررات شفاف در حوزه سرمایه‌گذاری تدوین و امور اداری، اجرایی و نظارتی آن تسهیل گردد. سودآوری پروژه‌ها مشخص، تخفیف، معافیت‌های مالیاتی و تسهیلات بانکی به سرمایه‌گذاران خرد و مشارکت‌کنندگان ارائه شود. از سند بناها و آثار تاریخی و صنایع دستی به عنوان وثیقه استفاده گردد. جهت انجام پروژه‌های سودآور الگوی سرمایه‌گذاری مشارکتی تدوین گردد، از مشارکت ساکنان، استفاده‌کنندگان و صاحبان کسب و کارها همانند بازاریان جهت تأمین منابع مالی استفاده شود، مدل داد و ستد محلی میان تولیدکنندگان و صنعتگران در محلات و مصرف کنندگان شامل اهالی، رهگذران و گردشگران تعریف شود.

۵- برای توانمندسازی اقتصادی نیازسنجی و ساماندهی فعالیتی در بافت تاریخی شیراز انجام شود، به دلیل کمبود منابع مالی لازم است زیرساخت‌ها توسط سرمایه‌گذاری دولتی و شهرداری انجام و تکمیل شود، جهت تشویق شهرداری به این امر، منبع درآمد پایدار از سرمایه‌گذاری و کمک و مشارکت در راه‌اندازی کسب و کارهای خرد برای آن تعریف گردد. جمع‌آوری سرمایه‌های خرد و پراکنده بازار و هدایت آن‌ها به سمت تولید و مسکن رخ دهد. استارتاپ‌ها و کارگاه های تولیدی موجود در بافت

ساماندهی شوند. محصولاتی که مورد نیاز گردشگران، اقامتگاه‌ها و کسب و کارهای خرد و خدماتی است به صورت هدفمند توسط اهالی به منظور تقویت اقتصاد خانواده‌ها تولید شود.

۶- به منظور بروز خلاقیت اقتصادی در بافت تاریخی شیراز، فرصت‌ها و ابزارهای خلاقانه کسب درآمد شناسایی شوند، فرصت‌ها و ابزارهایی همچون نگهداری از کتاب‌های قدیمی و عتیقه‌جات در خانه‌های تاریخی، اجرای تئاتر و بازیگری داستان‌هایی از کتاب‌های قدیمی برای کودکان و نوجوانان، توجه به محل زندگی حافظ شیرازی و محل تردد سعدی شیرازی به عنوان میراث معنوی و ناملموس بافت، فعالیت در حوزه طب سنتی و تولید عرقیجات و داروهای گیاهی، فروش نهال نارنج، محصولات خانگی تولید شده از درختان نارنج و ... الگوهای سنتی کسب و کار همانند تولیدات خرد قدیمی، سنت‌های تولیدی بافت در گذشته و مدل‌های قدیمی کسب و کار نیز بازیابی و برندسازی شوند و هنرها و صنایع دستی بومی، سنتی و فراموش شده نیز بازآفرینی شوند. نقش مردم نسبت به دستگاه ها و سازمان ها در مشارکت‌ها و پویایی اقتصادی بافت تاریخی پررنگ‌تر است و حیات محلات بافت به مشارکت مردم در امور اقتصادی وابسته است و این امر نیز با گسترش روحیه تعاون و مشارکت جمعی در فعالیت‌های اقتصادی محقق می‌گردد. به منظور کاهش معضلات ناشی از بیکاری و ایجاد حس تعلق به بافت، افراد ساکن و بومی در پروژه‌های سرمایه‌گذاری و کسب و کارهای ایجاد شده در بافت تاریخی دخیل و فعال شوند.

۷- منابع

اکبری، پرویز. حبیبی، کیومرث، احمدی، ملیحه (۱۴۰۱). تبیین وارزیابی بازآفرینی اقتصاد مبنای فضاهای خلاق شهری مستعد توسعه با رویکرد برندسازی (مطالعه موردی: شهر سنندج)، مجله جغرافیا و توسعه شهری، شماره ۱۶. ۳۳-۵۲

دانایی‌فرد، حسن، امامی، سید مجتبی. (۱۳۸۶). استراتژی‌های پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه‌پردازی داده بنیاد. اندیشه مدیریت، سال اول، شماره دوم.

دانش نیا، محمد. صمدی، علی حسین. هادیان، ابراهیم. مرزبان، حسین (۱۴۰۰). بررسی موانع نهادی توسعه کارآفرینی و نقش دولت در تعدیل آن ها؛ مطالعه موردی ایران. نشریه راهبرد اقتصادی، سال ۱۰، شماره ۱، ۷۱-۱۰۸

تاجیک، زهره. پورموسی، سیدموسی. سرور، رحیم (۱۳۹۸). بازآفرینی اقتصادی بافت های فرسوده و ناکارآمد شهری با رویکرد برنامه‌ریزی راهبردی، مطالعه موردی: منطقه ۱۰ شهر تهران. فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی. شماره ۳۷. ۵۳-۶۷

تقوایی، مسعود. حسینی خواه، حسین. علیزاده اصل، جبار (۱۳۹۴). استراتژی توسعه شهری با تأکید بر توانمندسازی محلات شهری، مطالعه موردی: محله اکبرآباد یزد، مجله آمایش جغرافیایی فضا، سال ششم، شماره ۱۵. ۱۲۹-۱۴۷

خراسانی، محمدامین. رجایی، سیدعباس (۱۳۹۵). ضرورت تامین منابع مالی پایدار شهری در راستای اقتصاد مقاومتی با تأکید بر احیای بافت‌های فرسوده اولین همایش ملی اقتصاد خلاق دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران غرب

کریمی، جواد. سرور، رحیم (۱۴۰۲). تحلیلی بر کارآمدی و اثربخشی ابزارهای مالی -اقتصادی بهسازی و نوسازی شهری (مطالعه موردی: منطقه ۲۰ شهرداری تهران). فصلنامه جغرافیا، شمارهٔ ۷۶. ۵۷-۶۸

محمدی، محمود. ناسخیان، شهریار. ایزدی، آرزو. (۱۳۹۷). ارائه مدل بازآفرینی اقتصادی بافت تاریخی با تأکید بر نظم در نظریه کارکردگرایی ساختاری. مرمت و معماری ایران. شماره ۱۶. ۲۱-۳۹

مرزوقی، رحمت الله (۱۳۹۵). تاملاتی پیرامون حوزه مغفول «فلسفه علم برنامه درسی»: رویکردی به

پارادایم‌های حاکم بر عرصه نظریه‌پردازی و تحقیقات رشته مطالعات برنامه درسی، همایش ملی انجمن فلسفه تعلیم و تربیت ایران، شیراز

معاونت برنامه‌ریزی و توسعه سرمایه انسانی، دفتر برنامه و بودجه (۱۳۹۸). محله‌بندی شهر شیراز با رویکرد توسعه همگون و متوازن. شهرداری شیراز. شیراز. ایران

Brunetta, Grazia, Caldarice, Ombretta. (2014). Self-organisation and retail-led regeneration: A new territorial governance within the Italian context. Local Economy, 29(4–5), 334–344.

Chahardowli, Mehrdad. Sajadzadeh, Hassan (2022). A strategic development model for regeneration of urban historical cores: A case study of the historical fabric of Hamedan City. Land Use Policy. 114. 105993

Claudio, De Magalhaes. (2015). Urban Regeneration. University College London, London, UK

Comunian, Roberta, Mould, Oliver. (2014). The weakest link: Creative industries, flagship cultural projects and regeneration. City, Culture and Society 5, 65–74.

Creswell, John W. (2007). Qualitative and Research Design: Choosing among Five Approaches, 2nd ed

Esmailpoor, Najma. Esmaeilpoor, Fatemah. Rezaeian, Fereshte (2023). Explaining the causes of population outflow from the historical fabric of Yazd city. Cities 137.

Evans, Graeme. (2005). Measure for measure: evaluating the evidence of culture's contribution to regeneration. Urban Studies 42 (5/6), 959–983.

Jones, Phil. Evans, James. (2013). Urban regeneration in the UK. London

Khalid S. Al-hagla. (2010). Sustainable urban development in historical areas using the tourist trail approach: A case study of the Cultural Heritage and Urban Development (CHUD) project in Saida, Lebanon. Cities 27 ,234–248.

Kim, H. -R. (2015). Culture and tourism-oriented local traditional market strategies in Korea (Paper presented at Global Business Research, Milan-Italy) 978-1-63415-028-6.

Kim a, Heung-Ryel, Jang, Yoonjeung., (2017). Lessons from good and bad practices in retail-led urban regeneration projects in the Republic of Korea. Cities 61, 36–47.

Kim, Yoon-jung, Choi, Mack Joong. (2018). Contracting-out public-private partnerships in mega-scale developments: The case of New Songdo City in Korea, Cities 72, 43–50.

Mirzakhani, Arman. Turro, Mateu. Jalilisadrabad, Samaneh. (2021). Key stakeholders and operation processes in the regeneration of historical urban fabrics in Iran. Cities 118. 103362

P. Amado, Miguel, Ramalhete, Inês, R. Amado, António, C. Freitas, João. (2016). Regeneration of informal areas: An integrated approach. Cities 58, 59–69.

Saridakis, George, Angel Mendoza, Miguel, I. Muñoz Torres, Rebeca, Glover, Jane. (2016). The relationship between self-employment and unemployment in the long-run. Journal of Economic Studies, 43(3), 358–379.

Shahmoradi, Soudabeh. Abtahi, Sayyed Mahdi. Guimarães, Pedro. (2023). Pedestrian street and its effect on economic sustainability of a historical Middle Eastern city: The case of Chaharbagh Abbasi in Isfahan, Iran.

Geography and Sustainability 4. 188–199

Slach, Ondřej. Nováček, Alexandr. Bosák, Vojtěch. Krtička, Luděk. (2020). Mega-retail-led regeneration in the shrinking city: Panacea or placebo?. Cities 104. 102799

Wang a, Qingfang. Ogilvie, dt. Richardson, Lyneir. (2021). Race/ethnicity, place, and art and culture entrepreneurship in underserved communities. Cities 115. 103243.

Yao, Xin. Li, Xiyan. (2023). Dark side of resource dependence: Inadequate entrepreneurship. Resources Policy 85. 104003

Zhang, Shuangyu. Lin, Jiayi. Feng, Zhaoxin. Wu, Yang. Zhao, Qianyi. Liu, Shen. Ren, Yanshen. Li, Houhua (2023). Construction of cultural heritage evaluation system and personalized cultural tourism path decision model: An international historical and cultural city. Journal of Urban Management 12. 96-111